

مهدی علیزاده*

درآمدی بر تأثیرات اقتصادی هدفمند کردن یارانه‌ها

(با تگرشی به طرح هدفمند کردن یارانه‌ها)

The Effects of Implementing the
“Targeted Subsidies”
Act on the Economy of Country

چکیده:

توزیع یارانه‌ها در دهه‌های اخیر با هدف پایین نگه داشتن سطح عمومی قیمت‌ها و افزایش رفاه مصرف‌کننده، مانع از ایجاد تحرک و پویایی لازم در اقتصاد شده بود، به گونه‌ای که حجم بسیار زیاد حمایت‌های دولتی (تخصیص یارانه) - حدود ۲۶ درصد تولید ناخالص داخلی^(۱) - دولت را با مشکلات بسیاری مواجه کرده بود و تولید خالص سرانه در کشور طی بیش از سه دهه، رشد قابل ملاحظه‌ای را نداشته است. این دلایل، ضرورت‌های اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها را دو چندان کرده بود. مقاله حاضر در قالب چهار بخش، تدوین و به نگارش درآمده است. در بخش اول، مقدماتی از ضرورت‌ها و بایدهای اجرای قانون گفته شده است. در بخش دوم، کلیاتی در خصوص قانون هدفمند کردن یارانه‌ها ارائه شده است. در بخش سوم، تأثیر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر اقتصاد کشور و نمونه‌هایی از کشورهای مختلف که این قانون را اجرا کرده‌اند و آثاری که اجرای این قانون بر اقتصاد آنان داشته است به تفصیل توضیح داده شده و در انتها، جمع‌بندی و پیشنهادهایی در جهت اجرای هر چه بهتر این طرح بزرگ اقتصادی ارائه شده است.

کلیدواژه: یارانه، هدفمندسازی، قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، پیامدهای اقتصادی

کالا برای تقویت بازار رقابتی کشورشان پرداخت می‌کنند به عنوان یارانه تعریف شده است و این یارانه ممکن است مستقیم یا غیرمستقیم باشد. همچنین یارانه‌ها به دو نوع یارانه‌های صادراتی و یارانه‌های داخلی کشورها تقسیم می‌شوند. یارانه‌های صادراتی مساعده‌های قابل تفویض به شرکت‌هایی می‌باشد که دولت به شرط صادرات محصولاتشان این یارانه‌ها را در اختیار این شرکت‌ها قرار می‌دهد. یارانه‌های داخلی کشورها نیز مساعده‌ای است که به صورت غیرمستقیم به مردم پرداخت می‌شود. (مراجعه شود به مطالعات حمایت و دخالت‌های مالی دولت فدرال در بازار انرژی، ۱۹۹۹)

همچنین در تقسیم‌بندی دیگری یارانه‌ها به دو دسته یارانه باز و یارانه هدفمند تقسیم می‌شود.

الف) یارانه باز: این یارانه، برای همه خریداران یک کالا به طور یکسان اعمال می‌شود و یارانه را متوجه بازار می‌کند؛ مانند یارانه بنزین. چگونگی توزیع این یارانه، مستقیماً به میزان خرید برمی‌گردد، به طوری که هر کس در بازار بیشتر خرید کند، بیشتر یارانه خواهد گرفت. از اشکالات این نوع یارانه، این است که بیشتر خانوارهای ثروتمند از آن بهره می‌برند، البته منوط به اینکه کالای مورد نظر معمولی یا لوکس^(۳) باشد. اما اگر کالای مورد نظر پست^(۴) باشد، یارانه باز موجب تحقق هدف که همان حمایت از اقشار ضعیف است، می‌شود. البته در مورد پرداخت یارانه باز، به مسأله جاننشینی نیز باید توجه داشته باشیم. یعنی اگر به یک کالا یارانه باز اختصاص دهیم، تقاضای آن، افزایش یافته و این افزایش در حدی خواهد بود که جانشین کالاهای دیگر می‌شود.

ب) یارانه هدفمند: از دیگر انواع یارانه‌ها، یارانه سرانه یا همان یارانه هدفمند است. کالاهای اساسی که به صورت کوپن عرضه می‌شود از این نوع یارانه‌هاست. این نوع از یارانه، نسبت به یارانه بازار از لحاظ توزیع درآمد، بهتر بوده و توزیع درآمد را به نفع خانوار فقیر تغییر می‌دهد. بنابراین، با این تعاریف، یارانه هدفمند، یارانه‌ای است که در آن افراد فقیر کاملاً شناسایی شده و یارانه تنها به آن‌ها پرداخت می‌شود. (جعفرزاده، امیر)

قانون هدفمندی یارانه‌ها، دارای دو محور اساسی است که یکی از آن‌ها «آزادسازی قیمت‌ها» و دیگری «توزیع هدفمند یارانه‌ها» است. محور بخش اول که در خصوص آزادسازی قیمت‌ها است، بیشتر بر یارانه دولت در بخش حامل‌های انرژی متمرکز است. در سال‌های گذشته، ایران دومین کشور جهان از نظر پرداخت یارانه‌انرژی با رقم ۳۷ میلیارد دلار بود. مصرف سرانه انرژی در ایران به ازای هر نفر بیش از ۵ برابر مصرف سرانه کشوری مانند اندونزی با ۲۲۵ میلیون نفر جمعیت، ۲ برابر چین با یک میلیارد و ۳۰۰ میلیون نفر جمعیت و ۴ برابر کشور هند با یک میلیارد و ۱۲۲ میلیون نفر جمعیت است. محور بخش دوم، بحث توزیع هدفمند یارانه‌هاست. با آزادسازی و واقعی شدن تدریجی قیمت‌ها، بحث شناسایی جامعه هدف و افرادی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در اثر اجرای این سیاست‌های اقتصادی، تمام یا بخشی از درآمد خود را از دست می‌دهند و یا به هر نحو دیگری در معرض آسیب قرار می‌گیرند، مورد توجه دولت قرار گرفت.

۲- کلیاتی در خصوص هدفمند کردن یارانه‌ها

۲-۱-۲- تعریف کلی هدفمند کردن یارانه‌ها و اهداف آن

در این بخش یارانه‌ها و انواع آن که در قالب یارانه‌های مستقیم و غیرمستقیم و همچنین یارانه باز و یارانه هدفمند است و همچنین مفهوم هدفمندسازی و اهداف قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به‌طور اجمالی تعریف می‌شوند.

۲-۱-۲-۱- تعریف یارانه و انواع آن

Subsidy یا یارانه در فرهنگ لغت axford^(۵) این‌گونه معنی شده است: «مقدار منابعی که از محل بودجه عمومی به صنایع و یا بازرگانی کمک می‌شود تا قیمت خدمات و کالایشان را در سطح پایین نگاه دارند.» همچنین در تعریف دیگری، سود اقتصادی که معمولاً دولت‌ها به تولیدکنندگان

۲-۱-۲- مفهوم هدفمندسازی

شد، پس این امر منجر به شفاف‌سازی اقتصادی، که از اهداف دیگر این طرح است می‌شود. (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷)

۲-۲- مزایا و مشکلات هدفمند کردن یارانه‌ها در کشور

هدفمندسازی یارانه‌ها، به‌عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر در کشور، هم دارای آثار مثبت و هم دارای پیامدهای منفی خواهد بود. برخی از مزایا و مشکلات این قانون در اقتصاد کشور به شرح ذیل خواهد بود:

الف - عمده مزایای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها:

۱- تحقق عدالت اجتماعی

۲- تخصیص بهینه منابع

۳- مدیریت مصرف

۴- جلوگیری از اتلاف منابع

۵- اصلاح نظام تولید و توزیع منابع بانکی و ثروت (شفاف سازی اقتصادی)

۶- افزایش بهره‌وری و اثربخشی در فعالیت‌ها و اقتصاد در سطوح خرد و کلان

۷- تقویت پول ملی

۸- ایجاد ثبات اقتصادی و رشد سرمایه‌گذاری

۹- مشارکت مردم در مدیریت مصرف منابع ملی

۱۰- افزایش توان صادراتی کشور به دلیل رشد مصرف داخلی

ب - عمده مشکلات قانون هدفمند کردن یارانه‌ها:

۱- احتمال افزایش نرخ تورم و بیکاری در کوتاه‌مدت

۲- تاثیر منفی بر سطح سلامت جامعه و به تبع آن

افزایش هزینه‌های دولت در درازمدت

۳- انتقال افزایش هزینه‌های تحمیل شده طبقات بالای

درآمدی به دیگران.

۲-۲-۳- مقایسه حالت وجود یارانه و حالت توزیع

هدفمند یارانه‌ها

نظام قبلی توزیع یارانه‌ها ناعادلانه و غیرکارآمد بود؛ زیرا

هدفمندسازی بر این فرض استوار است که بخشی از جامعه برای دریافت کمک‌های انتقالی در اولویت بیشتری هستند و از آنجا که منابع محدود است باید در توزیع این کمک‌ها، اولویت‌ها رعایت شود. منظور از هدفمندسازی، تعیین کسانی است که واجد شرایط دریافت کمک‌های انتقالی هستند، به نحوی که رفاه حاصل از پرداخت‌های انتقالی در اختیار فقرا قرار گیرد. بنابراین، انتخاب و تعیین افراد واجد شرایط و گروه‌های هدف، شرط لازم هدفمندسازی است. همچنین منظور از جامعه هدف، افراد و خانوارها یا گروه‌هایی هستند که در چارچوب طرح هدفمندسازی یارانه‌ها مورد حمایت قرار می‌گیرند. (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۸)

۲-۱-۳- اهداف قانون هدفمندسازی یارانه‌ها

در دهه‌های گذشته، نظام توزیع یارانه‌ها، نامناسب و از مشکلات اساسی اقتصاد ایران بود، به‌همین دلیل دهک‌های پایین جامعه از سهم اندکی برخوردار می‌شدند. بنابراین، یکی از مهمترین اهداف قانون هدفمند کردن یارانه‌ها اجرای عدالت و رفع تبعیض در میان افراد جامعه است. همچنین، یارانه‌های پرداختی توسط دولت، سهم اعظمی از بودجه کشور را به خود اختصاص می‌داد و هزینه‌گزافی را به دولت تحمیل می‌کرد. به همین دلیل یکی دیگر از اهداف این قانون، فرصت مدیریت درست و اصلاح قیمت‌ها می‌باشد (www.sadigh.isu.ac.ir).

از آنجایی که حجم یارانه‌های حامل انرژی در کشور در مقایسه با متغیرهایی مانند بودجه دولت و تولید ناخالص داخلی بسیار بالا بود، لذا با هدفمندسازی یارانه‌ها و اصلاح قیمت‌ها منابع قابل توجهی آزاد خواهد شد که دولت می‌تواند این منابع را صرف برنامه‌های توسعه‌ای و اجتماعی (به‌عنوان یکی دیگر از اهداف مهم این قانون) نماید.

آزادسازی قیمت کالاهای یارانه‌ای اعم از حامل‌های انرژی، موجب شفافیت بیشتر قیمت‌ها در بازار و در نتیجه بهبود خاصیت علامت‌دهی قیمت‌ها در اقتصاد کشور خواهد

دهک‌های پایین جامعه از سهم اندکی از یارانه‌ها برخوردار می‌شدند و اقشار مرفه جامعه از آن سهم بیشتری می‌بردند. علاوه بر این، قیمت‌های غیرواقعی حامل‌های انرژی و برخی از کالاهای اساسی، موجب اسراف در مصرف و اتلاف منابع می‌شد. بر همین اساس، مقایسه‌ای بین حالت وجود یارانه و حالت توزیع هدفمند یارانه‌ها، به شرح جدول شماره ۱ می‌باشد:

۲-۴- سابقه هدفمند کردن یارانه‌ها در کشور

نخستین بار پس از پیروزی انقلاب اسلامی در بند ۴ سیاست‌های کلی قانون برنامه اول توسعه (مصوب ۱۳۶۸)، به موضوع تغییر سهمیه‌بندی کالاهای اساسی، پرداخته شد، به نحوی که یارانه‌های پرداخت شده در چارچوب نظام تأمین اجتماعی کشور به تدریج صرفاً متوجه افراد کم‌درآمد جامعه شد. در قانون برنامه دوم توسعه (مصوب ۱۳۷۳) نیز به موضوع ادامه سیاست پرداخت یارانه برای کالاهای اساسی و دارو و حتی الامکان علنی کردن بخشی از یارانه‌های پنهان و هم‌زمان با آن تقویت نظام تأمین اجتماعی، بیمه، امداد و برقراری و تأمین کمک‌های مستقیم در موارد لازم تأکید

گردید. همچنین در قانون برنامه سوم توسعه (بند الف ماده ۴۶)، دولت مکلف به انجام اقدامات قانونی به منظور هدفمند کردن پرداخت یارانه کالاهای اساسی و حامل‌های انرژی و سایر موارد شد. علاوه بر این، فصل هشتم قانون برنامه چهارم توسعه (مصوب ۱۳۸۳) نیز به موضوع ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی اختصاص یافته است (ماده ۹۵ قانون برنامه چهارم توسعه). در این ماده دولت مکلف به بازنگری در مقررات و تهیه لوایح لازم برای این مقصود شده است. در خصوص بنزین و گازوییل نیز بر اساس ماده (۱) قانون توسعه حمل‌ونقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت (مصوب ۱۳۸۶) دولت، نسبت به خروج بنزین و گازوییل از سبد حمایتی، مکلف شده است. بند ۱۶ سیاست‌های کلی نظام نیز در دوره چشم‌انداز، به دگرگونی در نظام پرداخت یارانه‌ها و پرداخت‌های انتقالی دولت و شفاف‌سازی یارانه‌های پنهان در اقتصاد کشور همراه و هم‌زمان با اجرای سیاست‌های جبرانی و تقویت نظام‌های جامع تأمین اجتماعی و حمایت از قشرهای محروم اشاره می‌کند (www.hadfmandsazi.ir).

جدول شماره ۱- مقایسه سیستم بر مبنای وجود یارانه و سیستم بر مبنای توزیع هدفمند یارانه‌ها

رویکردها	سیستم بر مبنای وجود یارانه	سیستم بر مبنای یارانه هدفمند
تحقق عدالت اجتماعی	نامناسب و ناکارآمد و سهم کم دهک‌های پایین جامعه از یارانه	با شناسایی درست جامعه هدف می‌تواند عادلانه شود
تخصیص بهینه منابع	امکان وجود فساد و رانت و افزایش اتلاف منابع	حذف فساد و رانت ناشی از هدفمند نبودن یارانه‌ها و کاهش اتلاف منابع
مدیریت مصرف	مصرف بیش از اندازه کالاها و انرژی به دلیل پایین بودن قیمت	ایجاد فرهنگ درست و منطقی مصرف در میان افراد جامعه
رشد اقتصادی	کاهش رشد اقتصادی	شکوفایی و رونق اقتصادی در بلندمدت
محیط‌زیست	آلودگی محیط‌زیست به دلیل مصرف بی‌رویه انرژی	کاهش آلودگی به دلیل بهینه شدن و درست مصرف کردن انرژی و جایگزینی انرژی‌ها با انرژی پاک و مثبت
سرمایه‌گذاری	ایجاد بازارهای موازی و قاچاق و کاهش سرمایه‌گذاری	گسترش و رشد سرمایه‌گذاری
شفاف‌سازی قیمت‌ها	شکاف بین قیمت‌های داخلی و منطقه‌ای	از بین رفتن شکاف بین قیمت‌ها و افزایش توان صادراتی کشور
کارایی نظام اقتصادی	تحریف قیمت‌ها و عدم کارایی نظام اقتصادی	افزایش کارایی نظام اقتصادی از طریق اصلاح قیمت‌ها و تخصیص بهینه منابع

۳- تأثیر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر اقتصاد کشور

۳-۱- تجربه جهانی هدفمند کردن یارانه‌ها و تأثیر

آن بر اقتصاد کشورها

باید پیش از هر تحول اقتصادی در کشورها تکلیف یارانه‌ها را مشخص کرد و به این سوال که منابع مالی چگونه توزیع و تقسیم می‌شوند، پاسخ داد، تا جایی که برخی از اندیشمندان علم اقتصاد «کارآمدی دولت‌ها» را با نحوه توزیع منابع مالی بررسی می‌کنند. بنابراین؛ موضوع تعریف و توزیع یارانه‌ها در نظام‌های اقتصادی عصر حاضر، جایگاهی فراتر از دیگر مباحث اقتصادی مانند تعیین نرخ سود بانکی یا سقف حقوق، دستمزد مستمری‌بگیران و... دارد. همچنین روش‌های آزموده شده در نظام اقتصادی کشورهای دیگر دارای ظرایفی قابل تأمل است، اما این تجربه‌ها و آزمون‌ها غیرقابل کلیشه‌برداری هستند. به این دلیل روشن است که سیاست یارانه‌ای هر کشور پاسخی به نیازها و کلیدی برای گشایش بن‌بست‌های اقتصادی آن کشور است. بنابراین، تردیدی نیست که شرط اول توفیق یک برنامه یارانه‌ای در هر کشور این است که در برگیرنده مقتضیات و ویژگی‌های اقتصاد بومی و ملی آن کشور باشد.

۳-۱-۱- تجربیات هدفمندسازی یارانه انرژی

در این مطالعه، هدفمندسازی یارانه انرژی در پنج کشور مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در ابتدا، چگونگی اجرای قانون یارانه‌ها در این کشورها مورد بحث قرار خواهد گرفت و سپس به‌طور خلاصه، نحوه اجرا و آثار کوتاه‌مدت و بلندمدت، تحلیل و مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت.

۱- لهستان: هدفمندسازی یارانه انرژی در لهستان، بخشی از برنامه اصلاحات اقتصادی پس از فروپاشی نظام سوسیالیستی را تشکیل می‌داد که موفق‌ترین برنامه در گروه کشورهای بلوک شرق بود. بر اساس بسته مذکور، پرداخت یارانه صنایع به روش شوک درمانی قطع شد. انضباط مالی دولت تحت کنترل شدید قرار گرفت. با حمایت صندوق

بین‌المللی پول، پول ملی تضعیف شد و برنامه خصوصی‌سازی به همراه آزادسازی قیمت‌ها اجرا شد. همچنین قوانین تجارت خارجی به‌منظور تسهیل صادرات و جذب سرمایه‌گذاری خارجی اصلاح شد.

۲- بلغارستان: کشور بلغارستان تا پیش از ایجاد اصلاحات اقتصادی، از خانوارهای کم‌درآمد و تولیدکنندگان از بخش انرژی به‌شدت حمایت می‌کرد. با شروع برنامه‌های آزادسازی اقتصادی، به‌منظور کاهش بدهی‌های عمومی و افزایش سرمایه‌گذاری، حمایت‌ها در این بخش کاهش یافت و اکنون خانوارها تنها استفاده‌کنندگان منافع حاصل از یارانه‌های انرژی هستند.

۳- اندونزی: دولت اندونزی از اختصاص یارانه مستقیم به فرآورده‌های نفتی برای حمایت از اقشار کم‌درآمد و خانوارهای فقیر استفاده می‌کند. در نتیجه، فرآورده‌های نفتی در اندونزی کمترین قیمت را در مقایسه با کشورهای آسیای جنوب شرقی دارد. دولت اندونزی به‌دنبال اصلاح و تکمیل قوانین و مقررات در جهت مصرف منطقی انرژی است. دولت با کاهش یارانه فرآورده‌های نفتی سعی در کاهش کسری بودجه و مهار روند افزایشی مصرف داخلی انرژی دارد. دولت نیاز به کاهش یارانه‌های نفتی را به این شرط که به خانوارهای فقیر بیش از حد فشار وارد نشود، ضروری می‌داند. هدف از انجام این طرح، پرداخت یارانه به قشر فقیر است.

۴- چین: پرداخت یارانه توسط دولت چین در بخش انرژی از قدمت زیادی برخوردار است. به‌طوری‌که کنترل قیمت‌های انرژی و پرداخت بهای ناچیزی از آن توسط مصرف‌کنندگان، خسارات جبران‌ناپذیری را به این بخش وارد کرده و موجبات عدم کارایی بسیاری را به همراه داشته است. با این حال، اگرچه طی سال‌های اخیر سیستم قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی تا حدودی متحول گردیده و تلاش می‌شود که آثار تغییرات و دگرگونی‌های حادث شده در بازارهای بین‌المللی نیز در آن لحاظ شوند، هنوز قیمت اغلب سوخت‌ها در چین از طریق دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها اعلام می‌شود. بنابراین،

چشم‌انداز آزادسازی بخش انرژی با این فرض در نظر گرفته می‌شود که دولت به تدریج پرداخت یارانه‌ها را در این بخش و طی ده سال حذف خواهد نمود.

۵- ترکیه: ترکیه در سال ۲۰۰۱ در یک بسته سیاستی کلان، شامل: معرفی نظام نرخ ارز شناور، کاهش کسری بودجه دولت و استقلال بانک مرکزی، برنامه اصلاح بازارهای مالی، مخابرات و انرژی را با پشتیبانی همه‌جانبه صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی به روش خصوصی‌سازی نهادهای عمده دولتی اعلام کرد. برنامه خصوصی‌سازی بازار انرژی با آزادسازی آغاز شد در این رابطه، قانون بازار برق در سال ۲۰۰۱ به تصویب مجلس رسید و براساس آن، نهاد تهیه مقررات مربوط به بازار انرژی تأسیس شد. در سال ۲۰۰۴ شورای عالی برنامه‌ریزی استراتژی، اصلاح بخش برق را تصویب کرد. قانون بازار برق ترکیه از سال ۲۰۰۱ به اجرا درآمد که بر آن اساس بازار آزاد برای تولید و توزیع برق ایجاد شد طبق قانون مذکور، شرکت دولتی که هر سه بخش تولید، توزیع و انتقال برق را برعهده داشت به تفکیک حوزه‌های تولید و بازرگانی در اختیار بخش خصوصی قرار داده شد. (وزارت رفاه و تأمین

اجتماعی، ۱۳۸۷)

۳-۱-۲- تجربه هدفمندسازی یارانه مواد غذایی

با توجه به نقش بسیار مهم مواد غذایی در زندگی روزمره مردم و پرداخت یارانه قابل توجه به آنها در کشور، در این قسمت تجربه سه کشور مورد بررسی قرار خواهد گرفت:

۱- مصر: برنامه یارانه مواد غذایی مصر از زمان جنگ جهانی دوم شروع شد. این برنامه در ابتدا بر سهمیه‌بندی سختگیرانه کالاها با تضمین قابلیت دسترسی به آنها در سطح قیمت‌های پایین‌تر برای تمامی مصرف‌کنندگان تأکید داشت. در سال ۱۹۴۱ یارانه‌های عمومی شامل روغن، شکر، چای و نفت سفید بود، اما در طول زمان فهرست کالاهای یارانه‌ای افزایش یافت و در سال ۱۹۸۰ به ۱۸ قلم کالا رسید. کالاهای یارانه‌ای از طریق سهمیه ماهانه به خانوارهایی که دارای کارت‌های سهمیه بودند توزیع می‌شد و به طور مؤثر عموم مردم را تحت پوشش قرار می‌داد. علی‌رغم پوشش همگانی، هزینه برنامه یارانه در طول دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ اندک بوده است. اما در طول دهه ۱۹۷۰ هزینه‌های مالی یارانه به میزان قابل توجهی افزایش یافت. این روند با رشد سریع

جدول شماره ۲- تجربه هدفمندسازی یارانه‌های انرژی در ۵ کشور

ردیف	کشور	چگونگی اجرای قانون	آثار کوتاه مدت	آثار بلندمدت
۱	لهستان	۱- پرداخت یارانه به صنایع به روش شوک درمانی قطع شد. ۲- انضباط مالی دولت تحت کنترل شدید قرار گرفت. ۳- رشد توری دستمزدها متوقف و نرخ بهره افزایش یافت.	۱- کاهش ۲۴ درصدی تولیدات صنعتی ۲- رشد ۷،۱۵ درصدی بیکاری	۱- کاهش نرخ تورم طی ۴ سال از ۲۰۰۰ درصد به ۳۵ درصد. ۲- ایجاد ۵۰۰ هزار فرصت شغلی طی ۴ سال
۲	بلغارستان	۱- تغییر تعرفه‌های انرژی طی ۳ سال و رساندن حامل‌های انرژی به قیمت‌های واقعی ۲- اصلاح قیمت‌ها به صورت پلکانی در مصرف صورت گرفت.	۱- افزایش نرخ بیکاری ۲- روند کاهشی سهم بازار داخلی از GNP طی سه سال از ۲،۵ درصد به ۰،۷ درصد رسید.	۱- کاهش بدهی عمومی و افزایش نرخ سرمایه‌گذاری ۲- کاهش سهم یارانه‌ها از تولید ناخالص ملی به زیر ۴ درصد
۳	اندونزی	۱- بازنگری دولت در پرداخت یارانه‌ها به فرآورده‌های نفتی ۲- ایجاد سیستم سهمیه‌بندی برای حمایت از اقشار ضعیف و کم‌درآمد.	۱- افزایش هزینه‌های مدیریت برنامه و در کل افزایش هزینه‌های دولت ۲- سوء استفاده از سیستم مثل چاپ کوپن‌های جعلی	۱- افزایش درآمد ارزی ۲- کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی ۳- تبدیل شدن به یک صادرکننده نفت
۴	چین	۱- استفاده از انرژی‌های متنوع (نفت، گاز و هسته‌ای) و کاهش سهم زغال سنگ در سبد انرژی مصرفی ۲- آزادسازی قیمت‌های بخش انرژی	۱- کنترل انتشار آلاینده‌ها ۲- ایجاد اطمینان خاطر در امنیت انرژی (ذخیره‌سازی نفت)	۱- افزایش کارایی انرژی با حضور سرمایه‌گذاری‌های خصوصی و خارجی ۲- افزایش درآمد سرانه مردم
۵	ترکیه	۱- اصلاح قیمت حامل‌های انرژی با لایحه برق و نفت ۲- واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی	۱- افزایش هزینه‌های دولت در کوتاه‌مدت ۲- افزایش نرخ تورم و بیکاری	۱- رشد زیاد سرمایه‌گذاری خارجی در این کشور ۲- ایجاد زمینه‌های لازم برای پیوستن به WTO

بحسب ارزش مطلق یارانه، یارانه‌های غذایی در کل به میزان اندکی به سمت فقرا هدف‌گیری شده بود.

۳- یمن: برنامه یارانه مواد غذایی در یمن شامل یارانه گندم و آرد گندم بوده که در ابتدا از طریق واردات کنترل شده دولتی و شبکه‌های خرده‌فروشی و توزیع به مرحله اجرا درآمده است. وزارت عرضه و تجارت، واردات آرد و گندم را تصویب و نظارت نمود و کل مقادیر واردات برای تأمین نیازهای مصرفی یمنی‌ها را تعیین می‌کند. نرخ ارز برای واردات آرد و گندم فوق‌العاده بالا بوده و دولت یارانه‌های مستقیم قابل توجهی به واردکنندگان پرداخت می‌کند. برنامه یارانه گندم بسیار هزینه‌بر بوده و در ۱۹۹۲ و ۱۹۹۵ به ترتیب، ۳/۷ درصد و ۵/۲ درصد و ۹/۱ درصد و ۱۷/۵ درصد بودجه دولت را به خود اختصاص داده است. (وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، ۱۳۸۷)

۲-۳- تأثیر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر اقتصاد ایران

۲-۱- سیاست‌های دولت در دوره اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
مسئله بسیار مهم در مورد نحوه اثرگذاری اجرای قانون بر

جمعیت تشدید شده و با کاهش ارزش پول ملی وخیم‌تر گردید. روند فزاینده هزینه‌های مالی یارانه تا آخر دهه ۷۰ تداوم یافت و در سال ۱۹۸۰ نسبت این هزینه‌ها به کل مخارج دولت به اوج خود رسید. از آن سال به بعد این روند آهنگ کاهشی به خود گرفته است.

۲- تونس: دولت تونس در سال ۱۹۷۰ پرداخت یارانه مواد غذایی را برای حمایت از قدرت خرید مصرف‌کنندگان به‌ویژه فقرا و ثبات قیمت این کالاها شروع کرد. این کالاها شامل غلات، روغن آشپزی، شکر و شیر بودند که به‌طور نامحدود برای تمام مصرف‌کنندگان و زیر قیمت‌های بازار ارایه می‌شدند. بازار گندم کشور تونس در انحصار واردکنندگان بود و دولت جهت حمایت از تولیدکنندگان داخلی گندم با اعمال قیمت‌های تضمینی و تضمین حاشیه سود، به تولیدکنندگان یارانه پرداخت می‌کرد. این نوع پرداخت یارانه بار مالی سنگینی بر دوش دولت تونس گذاشته بود به طوری که در سال ۱۹۸۹ حدود ۷۲ درصد از کل بودجه دولت و ۳ درصد از GDP به یارانه‌های پرداختی اختصاص یافته بود. ولی علی‌رغم بار مالی بسیار سنگین این‌گونه یارانه‌ها، در هدفگیری به سمت گروه‌های فقیر و کم‌درآمد ضعیف عمل کرده بود؛ به طوری که

جدول شماره ۳- تجربه هدفمندسازی یارانه‌های مواد غذایی

ردیف	کشور	چگونگی اجرای قانون	آثار کوتاه‌مدت	آثار بلندمدت
۱	مصر	۱- تعداد کارت‌های سهمیه‌بندی کاهش پیدا کرد و به خانوارهای مستحق داده شد. ۲- تعداد کالاهای یارانه‌ای از ۱۸ قلم به ۴ قلم کاهش یافت. ۳- قیمت کالاهای یارانه‌ای افزایش یافت.	۱- افزایش یکباره قیمت‌ها به دلیل شورش‌های اجتماعی متوقف شد. ۲- در کوتاه مدت سهم جمعیت تحت پوشش کاهش کمی داشت.	۱- سهم جمعیت تحت پوشش تا سال ۱۹۹۲ به ۸۶ درصد کاهش پیدا کرد و این روند نزولی ادامه پیدا کرد. ۲- کاهش هزینه‌های عمومی دولت
۲	تونس	۱- دولت برای بهبود اثر توزیعی سیستم‌های خود هدف‌گیری را اتخاذ کرد. ۲- یارانه، بیشتر به کالاهای پست که بیشتر فقرا استفاده می‌کنند داده شد. ۳- یارانه تولیداتی که غالباً توسط ثروتمندان استفاده می‌شد حذف شد.	سهم بیستک پایین درآمدی ۲/۶ برابر شد	هزینه‌های یارانه پرداختی از ۴ درصد تولید ناخالص ملی به ۲ درصد کاهش یافت.
۳	یمن	مقادیر و قیمت‌ها از طریق قیمت‌های ثابت و نرخ‌های بالای ارز رسمی در طول زنجیره واردات-بازاریابی تنظیم می‌شدند.	۱- در سال ۱۹۹۶، ۶۰ درصد درآمد حاصل از فروش نفت صرف واردات گندم شده بود. ۲- باتوجه به قیمت پایین گندم در این کشور و قیمت بالا در کشورهای همجوار میزان قاچاق گندم افزایش پیدا کرد.	۱- نرخ ارز ترجیحی جایگزین یارانه‌های ارزی کشور جهت واردات شد.

اقتصاد کلان، به سیاست‌های دولت در طول اجرای قانون باز می‌گردد. مهم‌ترین سیاست‌ها به نحوه بازتوزیع درآمد حاصل از اجرای این قانون، مدیریت نرخ ارز و تعرفه‌های بازرگانی در دوره اجرای قانون باز می‌گردد. از آنجا که افزایش قیمت انرژی در کوتاه‌مدت قدرت، رقابت‌پذیری صنایع داخلی را در برابر رقبای خارجی، چه در بازارهای داخلی و چه در بازارهای بین‌المللی کاهش می‌دهد، اعمال سیاست افزایش نرخ ارز و استفاده مناسب از سیاست‌های تعرفه‌ای می‌تواند پیامدهای منفی حاصل از اجرای قانون را به حداقل کاهش دهد. در حالی که در نقطه مقابل، تثبیت نرخ ارز در دوره اجرای قانون می‌تواند اثرات منفی و جبران‌ناپذیری را بر اقتصاد کشور تحمیل نماید. بنابراین، با توجه به اجرای مفاد قانون به صورت تدریجی و گام به گام، در یک دوره پنج ساله، می‌توان انتظار داشت که در صورت اتخاذ سیاست‌های مناسب توسط دولت در سطح اقتصاد کلان، اجرای این قانون در مجموع اثرات مثبتی را بر اقتصاد کشور داشته باشد.

(زمان‌زاده؛ حمید، ۱۳۸۸)

۳-۲-۲- تأثیر پرداخت یارانه بر اقتصاد

برخی اقتصاددانان هرگونه دخالت دولت‌ها در بازار را رد می‌کنند و اعتقاد دارند هرگونه دخالت دولت (مثل یارانه و مالیات) در نهایت موجب کاهش رفاه مردم جامعه می‌شود. اما اغلب اقتصاددانان پرداخت مالیات را ضروری و لازم تلقی می‌کنند. در حقیقت، یارانه‌ها اغلب به عنوان ابزاری کوتاه‌مدت برای پوشش نارسایی‌های سیستم اقتصاد باز و جبران آثار نامناسب استراتژی‌های توسعه قلمداد می‌شوند. یعنی در برخی موارد استفاده نکردن از کالایی، آن چنان اثر جانبی منفی دارد که دولت برای افزایش مصرف آن کالا در حد بهینه و مطلوب برای جامعه یارانه پرداخت می‌کند و یا این که استراتژی‌هایی مانند افزایش خصوصی‌سازی در کوتاه‌مدت، موجب تشکیل گروه‌های آسیب‌پذیر می‌شود که برای پوشش و جبران این آثار منفی یارانه پرداخت می‌شود. بدیهی است که پرداخت یارانه ابزاری است در جهت تحقق اهداف فوق، نه

اینکه خود پرداخت یارانه هدف باشد.

اقتصاددانان نیز تا جایی پرداخت یارانه را پیشنهاد می‌دهند که فواید حاصل از استفاده یارانه بر هزینه‌های آن پیشی گیرد. اما پرداخت یارانه در بلندمدت، برای حل مشکلات ریشه‌ای جامعه چون بیکاری و تورم، پیشنهاد نمی‌شود. زیرا اختصاص مبالغ کلانی از بودجه دولت به یارانه‌ها نه تنها باعث از دست رفتن فرصت‌های مفید و ضروری می‌شود، بلکه سبب اتلاف منابع و استفاده ناکارآمد از آن‌ها نیز می‌شود. برای مثال، حدود ۷۵ درصد از ۲۷۰۰ تا ۳۰۰۰ میلیارد تومان یارانه کالای اساسی در ایران، مربوط به یارانه نان است. این در حالی است که ضایعات گندم به تنهایی در حدود ۲۵ درصد است. با این حساب هر ساله حدود یک سوم محصول اراضی مستعد کشور (در حدود ۱/۵ میلیون هکتار) ضایع می‌شود.

برخی از آثار مثبت و منفی پرداخت یارانه بر اقتصاد

از مهم‌ترین کارکردهای یارانه در سیستم اقتصادی، پیامدهای خارجی مثبت آن است. این پیامد خارجی مثبت، برخورداری فقرا (گروه هدف در پرداخت یارانه‌ها) از حداقل معیشت تعریف شده است. به عبارت دیگر، هدف، گروه خاصی از مصرف‌کنندگان هستند که زیر خط فقر به سر می‌برند. زیرا اگر تعداد افرادی که سطح زندگی‌شان پایین‌تر از حالت متعارف و سطح استاندارد جامعه است، زیاد شود، آثار و پیامدهای منفی همچون گسترده شدن فقر و افزایش بزهکاری پدید خواهد آمد. همچنین دولت‌ها از طریق تغییر قیمت نسبی کالاها و خدمات، رشد و تولید بخش‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهند و قدرت اصلی اقتصاد را در اختیار خود خواهند داشت.

همان‌طور که گفته شد، یارانه‌ها با تحریف قیمت‌ها مانع تخصیص بهینه منابع شده و بنابراین رشد اقتصادی را کاهش خواهند داد. همچنین، با ایجاد کسری بودجه و افزایش هزینه‌های اجتماعی آثار کلان بر اقتصاد ملی بر

جای می‌گذارند. در صورتی که شفافیت در اقتصاد گسترش یابد و مداخله دولت در نظام قیمت‌ها کمتر شود، انحراف از سرمایه‌گذاری‌های مولد کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر، سرمایه‌گذاری به بخش‌های دارای مزیت که قابلیت رقابت در بازارهای داخلی و خارجی را دارند، سوق پیدا می‌کند. در شرایطی که دولت، قیمت‌ها را کنترل و برای بخشی از کالاها یارانه پرداخت می‌نماید، سرمایه‌گذاری دچار انحراف می‌شود. لازم به ذکر است که پرداخت یارانه با تأثیر بر نظام قیمت‌ها بر ترجیحات مصرف‌کننده نیز اثر گذاشته و مصرف کالاهای یارانه‌ای را افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، به دلیل اینکه مصرف‌کننده قیمت واقعی کالای یارانه‌ای را پرداخت نمی‌کند، مصرف بهینه آن را نیز رعایت نخواهد کرد. همین امر، افزایش یارانه‌ها را موجب می‌شود که خود افزایش هزینه‌های دولت و افزایش کسری بودجه در اقتصاد را در پی خواهد داشت. (جعفرزاده؛ امیر)

۳-۲-۳- تأثیر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر اقتصاد

الف - پیامدهای اقتصادی مثبت

برنامه توسعه اقتصادی پنجم جمهوری اسلامی ایران، در زمینه کاهش نابرابری درآمدی، هدف کاملاً شفافی را معین کرده است. براساس برنامه مذکور، ضریب جینی^۵، که شاخص استاندارد اندازه‌گیری نابرابری درآمدی است، باید در پایان برنامه پنج ساله پنجم (یعنی در سال ۹۳ شمسی) به ۰/۳۵ برسد. با توجه به آنکه ضریب جینی اقتصاد ایران در سال ۱۳۸۶ معادل ۰/۴۴ بوده و در تمام دوران پس از پیروزی انقلاب نیز بین ۰/۴۰ و ۰/۴۵ نوسان داشته است، چنین هدف‌گذاری به منزله کاهش قابل توجه در میزان نابرابری درآمدی در ایران محسوب خواهد شد. در این میان، به نظر می‌رسد که اجرای منطقی طرح هدفمندی یارانه‌ها و وجود یک سازوکار مناسب برای بازتوزیع درآمدهای حاصل از طرح مذکور در میان افراد جامعه، به صورت بالقوه خواهد توانست نقش موثری را در دستیابی به کاهش نابرابری درآمدی ایفا

نماید (صالح اصفهانی؛ جواد، ۱۳۸۹).

- برخی از پیامدهای اقتصادی مثبت به شرح ذیل است:
- ۱- تخصیص بهینه منابع، افزایش بهره‌وری و کارایی اقتصادی از رهگذر اصلاح ساختار قیمت
  - ۲- افزایش درآمد شرکت‌ها و سود سهام
  - ۳- افزایش مالیات متعلقه و افزایش درآمد دولت
  - ۴- افزایش قدرت خرید
  - ۵- مهار میزان مصرف و کنترل کثرت تقاضا
  - ۶- گسترش سرمایه‌گذاری
  - ۷- بهبود روند اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی
  - ۸- کاهش فعالیت بازارهای سیاه و قاچاق و احتکار کالاهای مشمول یارانه
  - ۹- تعیین سطح طبیعی قیمت کالاها و خدمات به‌عنوان عامل تنظیم‌کننده مصرف، به‌گونه‌ای که مصرف‌کنندگان را از مصرف غیرضروری منع کند و الگوی مصرف بر اساس قیمت‌های نسبی شکل گیرد. (احمدی؛ مهدی، ماهنامه هدایت، سال نهم، شماره ۹۸)
- ب- پیامدهای اقتصادی منفی
- همان‌گونه که در سطرهای بالا توضیح داده شد، هدفمند کردن یارانه‌ها در کنار آثار بسیار مثبتی که می‌تواند بر اقتصاد کشور برجای بگذارد، در صورت نادیده گرفتن برخی عوامل کلیدی آثار زیان بار غیرقابل جبرانی را تحمیل می‌کند. برخی از این پیامدهای منفی به شرح ذیل می‌باشد:
- ۱- افزایش قیمت نهادهای تولید
  - ۲- ظهور و بروز تورم و هزینه نهاد تولید
  - ۳- احتمال افزایش تقاضای کل
  - ۴- افزایش هزینه‌های دولت در مصرف انرژی
  - ۵- دوران تورمی و کاهش تولیدات
  - ۶- دارایی‌های صاحبان درآمدهای متغیر
  - ۷- انتقال هزینه‌های تحمیل شده طبقات بالای درآمدی به دیگران
  - ۸- توزیع مجدد درآمد و دریافتی‌های نسبی

۹- روی آوردن به مشاغل و فعالیتهای غیر استاندارد (احمدی؛ مهدی)

۳-۴- فرصت‌ها و تهدیدات این قانون برای اقتصاد

اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، تأثیر بسزایی در اقتصاد کشور خواهد گذاشت، به طوری که انجام این قانون، فرصت‌ها و تهدیداتی را برای اقتصاد کشور خواهد داشت. عمده فرصت‌ها و تهدیداتی که اجرای این قانون بر جای می‌گذارد، شامل موارد زیر است:

الف - فرصت‌ها

۱- آزادسازی قیمت کالاهای یارانه‌ای موجب شفاف‌سازی اقتصادی می‌شود. بر اساس مبانی علم اقتصاد، روشن است که این امر موجب بهبود تخصیص منابع در سطح اقتصاد ایران می‌گردد و کارایی و بهره‌وری را در بخش مصرف اقتصاد ایران افزایش داده و از اتلاف منابع جلوگیری کرده و روند رشد و توسعه اقتصاد کشور را تقویت می‌نماید. (زمان‌زاده؛ حمید، ۱۳۸۸)

۲- شرکت‌هایی که به لحاظ تکنولوژیک و کارایی مصرف انرژی در وضعیت مناسبی قرار دارند، به دلیل قدرت رقابتی بیشتر در دوره اجرای قانون به طور نسبی و در مقایسه با شرکت‌های دیگر در موقعیت مناسبی قرار خواهند گرفت و شرکت‌ها تلاش خواهند کرد که از لحاظ فن‌آوری به سطح بالایی برسند تا از لحاظ انرژی، صرفه‌جویی داشته باشند و این صرفه‌جویی‌ها در نهایت فرصتی برای اقتصاد خواهد بود.

۳- یکی دیگر از فرصت‌هایی که این قانون می‌تواند داشته باشد، توسعه فرهنگ مدیریت مصرف است که با اطلاع‌رسانی گسترده در ارتباط با فرصت‌های درست مصرف کردن و تشویق مشتریان کم‌مصرف به دست می‌آید.

۴- شاخص‌های زیست‌محیطی، به دلیل صرفه‌جویی در مصرف انرژی‌های فسیلی، بهبود پیدا خواهد کرد.

ب - تهدیدات

۱- آزادسازی قیمت کالاهای یارانه‌ای، علاوه بر تغییر قیمت‌های نسبی در اقتصاد کشور، موجب جهش در سطح

عمومی قیمت‌ها و افزایش تورم در دوره اجرای قانون خواهد گردید. اگرچه فرایند اجرای قانون جهت پرداخت نقدی یارانه‌ها به نحوی طراحی شده است که منجر به خلق پول اضافی نگردد و به علاوه آزادسازی تدریجی و گام به گام قیمت‌ها، منجر به توزیع اثرات تورمی قانون در یک دوره پنج ساله خواهد گردید، اما با این وجود و به خصوص به دلیل تورم نهفته در اقتصاد ایران که ناشی از کاهش سرعت گردش پول است، اجرای قانون اثرات تورمی قابل توجهی در دوره پنج ساله اجرای طرح در سطح اقتصاد کلان خواهد داشت. اگر چه بی‌ثباتی و عدم اطمینان ناشی از افزایش تورم، می‌تواند اثرات منفی برای تولید در سطح اقتصاد کلان در بر داشته باشد. (زمان‌زاده؛ حمید، ۱۳۸۸)

۲- قدرت مانور شرکت‌های مختلف در تغییر قیمت محصولات خود، متفاوت است. در اقتصاد داخلی، شرکت‌هایی که در بازارهایی فعال هستند که تحت فشار واردات از طرف رقبای خارجی هستند، دارای کمترین قدرت مانور برای افزایش قیمت‌ها هستند. از طرفی شرکت‌هایی که بخش مهمی از محصولات خود را به خارج صادر می‌کنند نیز دارای قدرت مانور اندکی جهت افزایش قیمت محصولات صادراتی خود در خارج هستند. بنابراین، این شرکت‌ها، قدرت رقابتی خود را در برابر رقبای خارجی در بازارهای داخلی و خارجی از دست خواهند داد و نمی‌توانند درآمدهای خود را جهت تأمین افزایش هزینه‌ها تعدیل نمایند. این امر به خصوص متأثر از سیاست‌های دولت در تعیین تعرفه‌های واردات، سیاست‌های مربوط به نرخ ارز و نیز سیاست‌های مربوط به قیمت‌گذاری کالاها می‌باشد. برای مثال، عمده تقاضای صنعت پتروشیمی، به صادرات وابسته است و در نتیجه سیاست ارزی دولت می‌تواند تأثیر بسزایی بر قیمت محصولات پتروشیمی داشته باشد یا اینکه قیمت محصولات فولاد و سیمان به شدت به سیاست‌های ارزی، تعرفه‌ای و قیمت‌گذاری دولت وابسته است. (زمان‌زاده؛ حمید، ۱۳۸۸)

۳- افزایش قیمت و کاهش تولید کالاها و خدمات

به‌خصوص در گروه‌های انرژی بر، مانند کالاهای فلزی و خدمات حمل‌ونقل.

۴- افزایش بیکاری در گروه کارگران صنایع انرژی بر

۵- تغییرات تقاضا برای محصولات و در نتیجه فروش شرکت‌های مختلف، متفاوت خواهد بود. تغییرات تقاضای محصولات شرکت‌ها هم از تغییرات قیمت‌های نسبی ناشی از اجرای قانون، تأثیر می‌پذیرد و هم از تغییرات توزیع درآمد ناشی از نحوه بازتوزیع درآمد حاصل از اجرای طرح، به‌خصوص نحوه پرداخت یارانه‌های نقدی به خانوارها. به‌طور مشخص، تولیدکنندگان انرژی، با کاهش تقاضا برای محصولات خود و در نتیجه کاهش فروش مواجه خواهند شد. در مقابل، بعضی از شرکت‌ها نیز ممکن است با افزایش تقاضا و فروش محصولات خود مواجه گردند. برای مثال، بخشی از صنایع غذایی و پوشاک می‌توانند از جمله صنایعی باشند که به‌دلیل بازتوزیع ۵۰ درصد درآمد حاصل از اجرای طرح میان دهک‌های پایین درآمدی که میل به مصرف بالاتری دارند، با افزایش تقاضا مواجه گردند. (زمان‌زاده؛ حمید، ۱۳۸۸)

۶- ورشکستگی بنگاه‌های با بهره‌وری پایین در مصرف انرژی

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

هدفمندی سازی یارانه‌ها به‌عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر در کشور، دارای آثار مثبت و پیامدهای منفی است. بررسی‌ها نشان داده‌اند که توزیع یارانه‌ها عادلانه نبوده و اقشار پر درآمد بیشتر از اقشار کم‌درآمد از یارانه‌ها بهره‌مند شده‌اند. صاحب‌نظران علم اقتصاد تأکید می‌کنند که همه نظام‌های توسعه‌یافته به جای نسخه حذف یارانه، فرمول تعدیل و اصلاح یارانه را دنبال کرده‌اند و تمام قدرت‌های صنعتی بر حسب نیاز و مقتضیات اقتصادی‌شان به مهندسی یارانه مبادرت کرده‌اند. همچنین شرط توفیق یک برنامه یارانه‌ای این است که با

پیشنهادها

۱- از آنجایی که حذف یک‌باره یارانه‌ای که طی چندین سال به افراد جامعه صورت می‌گرفته مشکلات زیادی را برای سبد خانوار ایجاد می‌کند که با تزریق پول به افراد جامعه قابل رفع نیست، این برنامه باید به‌صورت تدریجی انجام شود تا اثرات شوک روانی و عدم اطمینان حاصل از آن کاهش یابد و آرامش و ثبات بر اقتصاد در دوره اجرای طرح حاکم باشد.

۲- قانون هدفمند کردن یارانه‌ها باید با هدف گذاری کاهش حجم و سطح توزیع یارانه طی چند سال، از سویی مشکل کسری بودجه دولت را رفع کند و از طرف دیگر با افزایش تحرک اقتصادی ملی و دستیابی به نرخ رشد اقتصادی بالاتر و کاهش بیکاری، نیاز به توزیع یارانه‌ها کاهش پیدا کند.

۳- شرکت‌های ناکارا به لحاظ مصرف انرژی، علاوه بر افزایش قیمت نهاده‌های تولید در دوره پنج ساله افزایش قیمت‌ها، مجبور به هزینه کردن جهت تغییر تکنولوژی تولید در راستای کاهش مصرف انرژی و افزایش کارایی و بهره‌وری خواهند شد و در نتیجه متحمل هزینه‌های بیشتری در کوتاه‌مدت خواهند گردید. بنابراین، پیشنهاد می‌شود دولت با شناسایی سریع‌تر این شرکت‌ها و به‌منظور فعال ماندن در چرخه اقتصاد کشور، به کمک‌هایی در قالب ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها اقدام کند.

۴- در رابطه با پیامدهای اقتصادی اجرای قانون، اتخاذ سیاست‌های مناسب توسط دولت مانند افزایش نرخ ارز و استفاده مناسب از تعرفه‌های بازرگانی در دوره اجرای قانون، می‌تواند اثرات منفی اجرای قانون را به حداقل برساند.

* مدرس دانشگاه پیام نور

پی‌نوشت:

1-GDP

2-Oxford Collocations Dictionary

- ۳- کالای عادی، کالایی است که با افزایش درآمد مصرف آن نیز افزایش یابد. کالای عادی به دو نوع کالا تقسیم می‌شود:
الف - کالای لوکس: اگر کشش درآمدی کالا بزرگتر باشد کالا را لوکس گویند
ب - کالای ضروری: اگر کشش درآمدی کوچکتر از یک و بزرگتر از صفر باشد کالا را ضروری گویند.
۴- کالای پست، کالایی است که با افزایش درآمد مصرف آن کاهش یابد.

5-Gini index

منابع:

- ۱- آثار اجتماعی هدفمندسازی یارانه‌ها و راهکارهای پیشنهادی، مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات اجتماعی، ۱۳۸۸.
  - ۲- اظهار نظر کارشناسی درباره طرح نظارت و همگانی در هدفمند کردن یارانه‌ها، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷.
  - ۳- جعفرزاده؛ امیر، آشنایی با مفهوم یارانه، بخش اول، www.isna.ir
  - ۴- احمدی؛ مهدی، بررسی ابعاد و پیامدهای اجرایی هدفمند کردن یارانه‌ها، ماهنامه هدایت، سال نهم، شماره ۹۸.
  - ۵- صالح اصفهانی؛ جواد، (۱۳۸۹): بررسی ابعاد مختلف هدفمند کردن یارانه‌ها، روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۱ اردیبهشت ۱۳۸۹.
  - ۶- زمان‌زاده؛ حمید، (۱۳۸۸): بورس پس از هدفمندسازی یارانه‌ها، روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۹ بهمن ۱۳۸۸.
  - ۷- پایگاه اینترنتی: www.hadfmndsazi.ir
  - ۸- پایگاه اینترنتی: www.sadigh.isu.ac.ir
  - ۹- وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، معاونت هدفمند کردن یارانه‌ها و رفاه اجتماعی، مهرماه ۱۳۸۷.
- 10- Fedral Financial Interventions and Subsideries in Energy Market; 1999

دکتر جمشید بژیان*

نگاهی به تأثیر طرح هدفمندسازی یارانه‌ها بر اقتصاد شهرها

A Glance at the Effects of "Targeted Subsidies"
Plan on the Economy of Cities

کلان‌شهرها انباشته شده است، اما این به معنای ثروتمند بودن همه شهرنشینان نیست. نکته‌ای که باید به آن توجه کرد این است که هزینه زندگی در کلان‌شهرها نسبت به دیگر مناطق کشور بیشتر است، اما این موضوع نمی‌تواند مبنای پرداخت مبلغی اضافه به ساکنان کلان‌شهرها باشد؛ زیرا بر این اساس، ثروتمندان بیش از فقرا از یارانه‌ها سهم خواهند برد. به عبارت دیگر، در نظریات اقتصاد، زمانی یک گام، مثبت تلقی می‌شود که منافع عده‌ای منجر به کاهش منافع دیگران نشود، به خصوص اگر این افراد، از قشر کم‌درآمد جامعه باشند. بنابراین، در حال حاضر و با اطلاعات فعلی، روش موجود، بهترین روش برای هدفمند کردن یارانه‌هاست.

البته در آینده می‌توان سیستم‌های حمایتی را نیز به موازات طرح هدفمندسازی یارانه‌ها ایجاد کرد (نظام‌هایی همچون سیستم تأمین اجتماعی، نظام پرداخت‌ها و سیستم

طرح هدفمندسازی یارانه‌ها، یکی از بزرگ‌ترین تحولاتی است که طی چند دهه اخیر در حوزه اقتصاد کشور رخ داده است. این طرح، تأثیرات عمیقی بر بخش‌های مختلف اقتصاد کشور خواهد گذاشت. مسلماً یکی از بخش‌هایی که با اجرای این طرح تحت تأثیر قرار می‌گیرد، اقتصاد و مالیه شهری است. در حال حاضر، شهرنشینان بخش اعظم جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. کلان‌شهرها نیز در اقتصاد کنونی کشور نقشی تعیین‌کننده دارند. با توجه به اینکه کلان‌شهرها بر اقتصاد ملی در مقایسه با شهرهای کوچک و روستاها نقش موثرتری دارند، گاه پرداخت مقدار برابر یارانه نقدی به جامعه شهری و روستایی کشور مورد سوال قرار می‌گیرد.

در پاسخ به این سوال، ذکر چند نکته الزامی است: اولاً اینکه در کلان‌شهرها هر دو قشر فقیر و غنی در کنار هم زندگی می‌کنند. این وضعیت در مورد شهرهای کوچک و روستاها نیز صدق می‌کند. البته بخش اعظم ثروت کشور در